

1. Σκηνή από συμπόσιο. Λεπτομέρεια από τοιχογραφία ελληνικού ταφού στην πόλη Paestum της νάτιας Ιταλίας. 480 π.Χ.

Τά έγκλήματα κατά τῶν ἡθῶν στήν Ἀθήνα τῶν κλασικῶν χρόνων

«Πώς θά ήταν δυνατό νά κηλιδώσουμε τοὺς θεούς πού
έμεις οἱ ίδιοι φτιάξαμε;»

ΑΛΚΙΒΙΔΗΝ. Επιπολή τῆς Φρύνης στὸν Προμέτεη

Σύμφωνα μὲ τὸ ποινικὸ δίκαιο, ὡς ἔγκλήματα κατά τῶν ἡθῶν νοοῦνται οἱ πράξεις ἐκεῖνες, πού προσβάλλουν τίς κρατοῦσες κοινωνικές καὶ ἡθικές ἀντιλήψεις πού ἀφοροῦν τὴ γενετήσιο ζωῆ. Είναι οἱ πράξεις δηλαδὴ πού στρέφονται δχι γενικά κατά τῶν ἡθῶν, ἀλλά ειδικά κατά τῶν κανόνων πού διέπουν τίς σεξουαλικές σχέσεις.

Τά ποινικά αύτά ἀδικήματα, δηπως θά λέγαμε σήμερα, είναι συνδεδεμένα ἀπόλυτα, ἔξαιτίας τῆς φύσης τοὺς, μὲ τὴν ἐποχὴν τους. Ἔται τά έγκλήματα κατά τῶν ἡθῶν, ὅπως ἐμφανίζονται στὸ ἀρχαϊκὸ ἀθηναϊκὸ δίκαιο τῆς κλασικῆς περιόδου, δέν ἀντανακλοῦν μόνο τίς ἀντιλήψεις τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας γιά τὴν ἡθική, τὸν ἔρωτα, τὴ σεξουαλική ζωῆ. Αποτελοῦν παράλληλα κι ἔνα μέσο γιά νά ξαναδούμε τίς θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτικές ἀξίες της, γιά νά κρίνουμε καὶ ἀπό μιάν ἄλλη σκοπιά τό πνευματικό καὶ πολιτιστικό ἐπίπεδο τῆς ἐποχῆς.

Στέλιος Ξηρουσάκης

Νομικός - Ἐρευνητής τῆς ιστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου

Αθηναίοις θέλει και έχει αύτό το δικαιώμα (οημ. δηλαδή δεν έχει στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα). Οι δέ θεομοθέτες νόοι εισούνται μην υπόθεση στην Ηλίαδα μεσά σε 30 μέρες από την κατάθεση της γραφής, έαν δέν τους εμποδίζει καμιά δημόσια υπόθεση, άλλως μόλις θά είναι δυνατό. Αν δέ η Ηλίαδα καταδίκασε τὸν κατηγορούμενο, να τοῦ ἐπιβάλλει ἀμέως τὴν ασωματική ή τὴν χρηματική ποινή τῆς ποιοις θὰ κριθεῖ ἀδειος... (Δημ. κ. Μετειου § 47)

Ο Αἰσχίνης, στό λόγο του Κατά Τιμάρχου (§ 15), ἐπιθεάνων ότι πράγματι ίσχουν αὐτά, ἐνώ μάς πληροφορεῖ ότι ο νόμος δριζε άκομα και τά παρακάτω:

„Αν κάποιος Ἀθηναῖος προσθάλει (ύπρισοι) ἔκειθεροι παῖδι, νά ἀσκήσει ὃ κύριος τοῦ παιδιοῦ τῇ γραφῇ ἀς καδροίσει καὶ τὴν ποινὴν (που ζητᾷ να ἐπιβληθεῖ). Αν τοῦ δικαστηρίου καταδίκεσε τὸν κατηγορούμενο, να παραδίνεται στοὺς Ἐπετεῖ καὶ νά ἀκτελεῖται τὴν ιδία μέρη. Αν πάλι καταδίκασει δὲ χρηματικὴ ποινὴν ὁ ἔνοχος, να τὴν καταδάλει μεσά σε 11 μέρες από τη δίκη, ἀν δέν μπορεῖ νά την καταδάλει ἀμέως. Ἔνοχος δε αὐτοῦ τοῦ ἐγκλήματος δὲ εἶναι και αυτοὶ ποὺ αρμάτουν πάνω στὰ σώματα τῶν οἰκετῶν...“

Ο δικαστικός ἄγώνας σέ περίπτωση ὑπέρεως ἡταν «τιμπός», δηλαδή δόνομός δέν καθόριζε γιά τὸν δράστη καποια συγκεκριμένη ποινή. Ο μηνυτικὸς δηρεύει να προτείνει τὴν ποινὴν ποὺ τοῦ φαινόντα ἀξία νά ἐπιτίθηθει στὸν ἔνοχο καὶ δικαστής ἀποφάσισε σχετικά. Αύτη η ποινὴ μπορούσε νάντα, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωση, είτε σωματική (άκομα καὶ θάνατος) είτε χρηματική.

Ἐταιρίσης. Η πορνεία τῶν ἀντρῶν

Τὸ ἔγκλημα αὐτὸ ἀφορούσε τὸν ἄγοραίο ἔρωτα τῶν ἀντρῶν. Ἐνδιαφέρουσα είναι ἡ ιστορία τῶν ὄρων πού χρηματοποιούσαν γιά νά περιγράμμουν αὐτὸ τὸ δίκιόντα: Οι λέξεις ἔταιρίσιος, ἔταιρεια, ἔταιρειν καὶ ἔταιρευεσθαι ἀρχικά σήμαιναν τὴν ἀντρικὴ φιλία, ἀργότερα τίς πολιτικές λέσχες καὶ τέλος τὴν πορνεία τῶν ἀντρῶν.

Τὸ ἔγκλημα τοῦ ἑταῖρισμοῦ ἀφοροῦσε τὰ ἀγόρια πού ἐκδίδονταν ἐναντὶ χρημάτων σέ ἀντρες καὶ δχι τὶς γυναικεῖς ἑταῖρες, γιά τη δραστηριότητα τῶν ὄρων δέν ὑπήρχε κάποιος ἰδιαίτερος νομικὸς περιορισμός. Μιλάμε ἐδώ για ἀγόρια σεξουαλικά ὥριμα, πού φτάνουν δηλαδή στὴν ἡλικία τῆς ἡθης καὶ δχι γιά σεξουαλικά ἀνώριμα. Οι σχέσεις με τὴ δεύτερη αὐτῆ καπηγορία συνιστούσε ἀλλο ἐγκλημα, δης δχι δούμε παρακάτω, πού τιμωρούνταν μάλιστα ἰδιαίτερα αὐτῆ στηρά. Σεξουαλικά ὥριμα θεωρούνταν τὰ ἀγόρια πού είχαν ἡλικία κάπου ἀνάμεσα στα 12-20, δης πάς μας πληροφορεῖ είναι ἀρχαίο ἐπίγραμμα (Παλατινή Ἀνθολογία XII, 4).

Η ἀττικὴ νομοθεσία γιά τὸν ἑταῖρισμό μάς δείχνει ότι δσο οι Ἀθηναίοι ἐπιδοκίμαζαν τὴν ἐκουσία σχέση ἀνάμεσο σ' ἐναντίον καὶ καί νέον, πού βασιζόταν στὴν ἀμοιβαία ἐλή καὶ στὴν ἀγνότητα τῶν συναισθημάτων, τῶσ τὴν ἀπόδοκμίαν, δην γνώνταν ἀντικείμενο δικονομικῶν συναλλα-

γών. Δράστες τοῦ ἔγκληματος αὐτοῦ δέν δην μόνο ἔκεινοι πού ἐκδίδονταν ἀλλα καὶ αὐτοὶ πού πρόσφεραν τὰ χρήματα. Νά τι λέει ὁ Αἰσχίνης στοὺς Ἀθηναίους:

„Δέν οδις νομίζων πράγματι τόσο ἔχεισιαρθρ-δες ώστε νά μη βιμάστε αὐτὸ πού προ ὀλί-γου ἀκούσατε κατὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν νό-μων, στοὺς οποίους υπάρχει διατοξ ὅτι καὶ αὐτοὺς πού δίνει τὸν ἔαυτον τοῦ καὶ χρήματα για αὐτῆ την πράξη, δσο καὶ αὐτοὺς πού δίνει τοῦ χρήματα τιμωρούνταν ἔξοδο με τὴν πό-θεα ποιητή... (Αἰσ. κ. Τημ. § 2).

„Ἄσ δούμε δημως τὸν ίδιο τὸ νόμο τοῦ ἑταιρισμοῦ πού μάς έχει διασωθεῖ:

„Ἀν κάποιος Ἀθηναῖος γίνει ἐρωμένος κα- ποιος ὄντα νάγρα χρήματα, νά μή δικαιούται νά γίνει ἔνας απὸ τους ἐνέντα δρόκοντες ἡ- ιερέας ή διηκόνος σε δημόσιες δίκες, οὐτε νά αναλάθει καμιά ἀρχῆ, οὐτε μέρα απῆν πόλη, οὐτε ἔξο μπτ αὐτῆν, οὐτε απτ αὐτές πού δίνονται με κλήρο, οὐτε απτ αὐτές πού δίνονται με ἐλαγονή, οὐτε νά σπλεντεῖς ὡς κήρυκας, οὐτε γνωμη νά ἐφέρει, οὐτε νά μετέχεις στὶς δημόσιες στεφανοφορίες νά φοράει στεφανή, οὐτε νά περιφέρεται μεσα στὸ τημα τῆς ἀγορᾶς πού έχει ἐδραγειται. Ἀν δέ κάποιος κατά ἄτα παραπάνω κανεὶ, ἔνω έχει καταδίκασται για τὴν ἔγκλημα τοῦ ἑταιρισμοῦ, νά τιμωρεύεται με τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου... (Αἰσ. κ. Τημ. § 2).

Σχετικός με τὴν παραπάνω διάταξη είναι και ο νόμος γιά τη δοκιμασία ρητόρων». Σύμφωνο μ' αὐτόν, καθένας πού ἐπόρευται νά ἀγορεύεται δημόσια, ἐλέγχοταν για τὴν ηθική του ὑπόσταση. Λέει ὁ Αἰσχίνης:

„Ἀπαγορεύεται ἐπίσης, λέει (ο νόμος), νά μιλουν στὶς δημόσιες συνελεύσεις καὶ δσο

3. Ο σάτυρος και ἡ νυμφη. Ρωμαϊκό ἀντίγραφο ἐνός αὐθεντικοῦ ἔρου τῆς σχολῆς τῆς Περγάμου τοῦ 2ου αι. π.Χ. Museo Capitolino, Ρώμη.

γιά χρήματα είχαν γίνει έρωμένοι ένδος. Η περισσότερων άντρων. Γιατί έκρινε ό νομοθέτης ότι έκείνος πού πουλά τό ίδιο του τό σώμα για εξευτελική χρήση, ευκολό και το συμφέροντα της πόλης δια πουλήσει.»
(Αἰσχ. Κ. Τιμ. § 33)

Καταδικαστέες, σύμφωνα με τόν άττικό νόμο, δεν ήταν οι σεξουαλικές σχέσεις άντρων με έντιλκα άνορια, άλλα μόνο αυτές που γίνονταν έναντι χρημάτων. Κακώς η μποστήριξην πολλοί ότι ή δημοφιλούσιλα ήταν καταδικαστέας άπο την άττικη νομοθεσία. Οι σχέσεις τών Άθηναν με τούς νέους, συνδεόμενες με τόν παιδαγωγικό έρωτα, την άντιληψη γιά τό ώραιο, με τό ιδανικό γιά τήν δημοφιά και τήν υμητη της, ήταν θεούσις κοινωνικά αναγνωρισμένος και νομικά έπιτρεπτός. Πίστευαν ότι ένισχες τούς ίδιους τούς θεούσιους της πόλης και γι' αύτό τόν θεωρούσαν ώς ίδιαιτέρο προνόμιο τών έλευθερών. Νά τί μάρα λέει ο Πλούταρχος γιά τόν Σόλωνα:

«Και πώς ο Σόλωνας ήταν άνισχυρος στούς όμορφους νέους κι αύτε τη δύναμη είχε ν' άντισταθεί στόν Έρωτα «ον τὸν πυγμάχο που έχει νικῆσει» (σημ. φράση από Σοφ. Τραχ. 441) αυτό κι από τά ποιημάτα του μπορούμε να τό καταλάβουμε κι από κάποιον νόμο που έβοσιθετός και που άπογευεύτι στόν δουλούντοντον όλεσσιν τό οώμα τους με λάδι (σημ. προπαρασκευαστική πράξη γιά νά λάβει καπούς μέρος στην πάλη) και τήν παιδεραστία, δείχνοντας ότι πους τοποθετούσε αυτό τό πράγμα άνδυέα στις ευγενικές και ουδερές άσχολες και σάμιτις έται νά παρακινάντοις οδύσσεις κι ν' ἀπομάκρυντο τούς άνδυσος απ' αύτές». (Πλούτ. Σολ. § 1)

Ο Αισχίνης άκομα μάρα λέει:

«Λέει πάλι ο νομοθέτης: «ο δουλούς δεν ἐπιτρέπεται ούτε νά γίνει έραστης έλευθερου παιδιού, ούτε νό το κυνηγά γι' αυτό το σκοπό. Ο παραβάτης αύτής τής διάταξης θά πιμπρείται με 50 μαστιγίσσεις δρυμδοία». Άλλα δέν έμποδιον τόν έλευθερον νά γίνεται έραστης και νά κάνει παρέα και νά κυνηγά ένα παιδί και δέν νόμισε ότι αυτό μπορεί νά προσενήσει βλάβη στο παιδί, άπεναντίς μάλιστα παρεικυνει τή διανοητική του άναπτυξη». (Αἰσχ. Κ. Τιμ. § 139)

Οι σεξουαλικές σχέσεις μέ άνωρίμα άγοριά

Βασικό κριτήριο για τό επιτρεπτό μή τών σχέσεων άντρων με άγοριά ήταν και ή ήλικια τους. Μικρά άγοριά ήταν άπαγορευμένο νά έχουν τέτοιες σχέσεις. Ο Αισχίνης λέει:

«Ἐπειδὴ δήμως τό παιδί δέν μπορεῖ άκόμα νά διακρίνει πούς είναι ἀληθινός φίλος του, ο νομοθέτης ἀπευθύνεται στον ἐραστή κι τού συνιστά φρόντη κι αναδολή τών προτάσεων του μέχρι ότι τό παιδί φτάσει σέ ήλικια νά λογικεύεται». (Αἰσχ. Κ. Τιμ. § 140)

Σχετικός ήταν και ο παρακάτω παλιός νόμος, που ἐπιτρεπούσε νά προστατεύεται τά άνωρίμα άκόμα άγορια:

«Οι δάσκαλοι νά μήν άνοιγουν τά σχολεία πριν δαντελεί ο ήλιος και νά τά κλείνουν πριν ἀπ' τή δύση του. Δέν ἐπιτρέπεται ούτοις πού έχουν περάσει τήν παιδική ήλικια μά παίνουν στά σχολεία όταν βρίσκονται μέσα παιδιά. έκτος ἀν πρόκειται γιά τόν γιό, τόν ἀδελφό ή τό γιαπτό τού δασκάλου. Αν δέ κάποιος παραβαίνοντας αύτή τή διάταξη

4. Σύμφωνα με τή μυθολογία ο Διας έρωτεύτηκε τό δύμορφο βασιλόπουλο τής Τροιας, τόν Γανυμήδη, και τόν πήρε εύνοούμενό του στόν ούρανό γιά νό τού γεμίζει τό κύπελο. Έδω ο Διος προσπαθεί νά πιάσει τόν Γανυμήδη που άγωνιζεται νά τού έρεψει. Μουσείο Φερράρας.

5. Ένας άντρας έρωτοτροπει μ' ένα νέο πού κρατά ένα στεφάνι. Antikensammlungen, Μόναχο.

μπει μέσα, τιμωρείται μέ την ποινή του θαύματος. Καὶ οἱ γυμναστές ὄφειλον στὶς γηρατές τοῦ Ἐρμῆ (οἳ μὲν ἀφίσαντας ἔργοντα περιεχόμενον) νὰ εἴχαν συνήθιας ἐρυτικὸν περιεχόμενον· οὐ μηδὲν ἀφίσαντας γά κανένα λόγον. Ο γυμναστὴς δι ποιεῖ ἀπέτρεψεν ὃ σέ κάποιον νὰ μετει καὶ δὲν τὸν ἔκβωει ὅτι τὸ γυμνάσιο, νὰ κηρύξεται ἔνοχος γιὰ τὴν παραβολὴν τοῦ νόμου γιὰ τὴ διαφύρωση τῶν ἐλεύθερων παιδῶν. Αὐτοὶ δὲ ποιεῖ ὥριζονται ἀπὸ τὸ δῆμο ὡς χωρτοὶ πρέπει νὰ εἶναι πάνω ἀπὸ 40 χρονῶν».

(Αἰσχ. κ. Τιμ. § 12)

Ἐκδοση παιδιών ἀπό τοὺς συγγενεῖς τους

Ως ἰδιαίτερο ἐγκαίρια (Ἑρχωριστὸ ἀπὸ αὐτὸ τῆς προαγωγείας) ἀντιμετωπίζονται ἀπὸ τὸ ἀττικὸ νόμο ἡ παράδοση, ἔναντι χρημάτων, παιδιοῦ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του σὲ ἄλλο ἄτομο γιὰ τὴ σύναψη σεξουαλικῶν σχέσεων. Ο ἔνοχος αὐτοῦ τοῦ ἀδικήματος διωκόταν μὲ τὴ «γραφῇ μισθώσως ἑταίρησης». Ἀναφέρει σχετικά ὁ Αἰσχίνης:

«Κατηγορηματικὰ λοιπὸν ὃ νόμος ὅριει ὅτι ἀπὸ πατέρας, ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός, ὁ θεῖος ἢ ὁ ἐπίτροπος ἢ ἀλλοὶ ποὺ ἔχουν ἔδουσι σὲ ἐλεύθερο παιδὶ τὸ παράδοσουν ἔναντι χρημάτων γιὰ ἑταίρισμο, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταβωχεῖ τὸ παιδὶ, ἀλλὰ αὐτοὶ ποιεῖ ὥκαναν γιὰ χρήματα αὐτὴ τὶς συμφωνία.

‘Ο Ἔνας, γιατὶ τὸ ἔδωσε, ὁ ἄλλος, γιατὶ τὸ πῆρε στὴν ὑπηρεσία τοῦ? ‘Ορις δὲ τὴν ἴδια ποινὴ καὶ γά τοὺς δύο. Ἄκιδα, τὸ παιδὶ ποὺ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἔκμενθονταν τὸ ἀπάλλασσος, μετὰ τὴν ἐνηλικωσην του, ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση διατροφῆς καὶ στέγασης τοῦ πατέρα του. Διατήρησε δὲ μόνο τὴν υποχρέωση νὰ τὸν κηρύξει καὶ ν' ἀπονέμει τὶς ἀλλὲς μεταθανάτιες τιμές».

Καὶ συνεχίζει:

«Σκεψεθεῖτε Ἀθηναῖοι, πάσο σοφὴ εἶναι αὐτὴ ἡ διάταξη. Ἐκείνον ποιὸ στέρησε ἀπὸ τὸ παιδὶ τὸ δικαιωμα νὰ ὑγερεύει δημόσια (σημ. σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς «δοκιμασίας ρητόρων») μαζὶ τοῦ ἀπόστερου διὸ ζεῖ καθε αὐτοὶ ποιοῦ τοῦ δινεῖ ἡ ιδιότητα τοῦ πατέρα».

(Αἰσχ. κ. Τιμ. § 13)

Προαγωγεία

‘Ο Πλάτωνας ὅριει τὴν προαγωγεία σάν τὸ διδικόν τε καὶ ἀτεχνὸν συναγωγὴν ἀνδρός καὶ γυναικός⁶. Δράστης τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦ μπορούσε νὰ είναι ὁ ποιοσδήποτε, τόσο ἀντράς δύο καὶ γυναίκα. Θύμα δὲ μπορούσε νὰ είναι σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, γυναίκα ἢ ἐλεύθερο ἄγορι. Ἐπρέπει ὅμως μέχρι τὴν στιγμὴ τῆς διαπράξεως τοῦ ἀδικήματος νὰ είναι ἀμέμπτων ἡθών, γιατὶ δὲν ἦταν δυνατή ἡ ἀσκηση τῆς προαγωγείας σὲ βάρος προσώπου

πού ἦδη ἐκπορνευόταν. Σύμφωνα μὲ τὴ σολωνία νομοθεσίᾳ ἵσχουν τὰ παρακάτω, ὅπως μάς πληροφορεῖ ὁ Πλούταρχος.

«Καὶ ἀν γίνεται (κάποιος) προαγωγός (ὅριος ὁ Σόλωνας) πρόστιμο 20 δραχμές, ἔκτος ἀν πρόκειται γιὰ γυναῖκα ἀπὸ κεῖνο ποιο παραδίνονται φανερά σ' ὅποιον τὶς πληρώνει. Κι ἀκόμη οὔτε τὶς θυματέρες του ἐπρέπει νὰ πουλάει κανεὶς οὔτε τὶς ἀδελφές νὰ δίνει, ἔκτος ἀν πάσαι ἀγαμο κορίτια καὶ νὰ ἔχει παραδοθεῖ εἰς ἀντρά·

(Πλ. Σολ. 23)

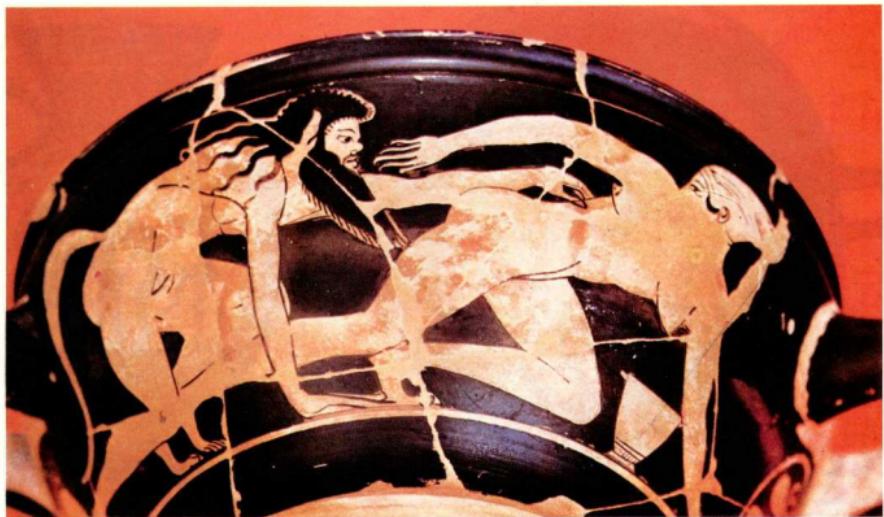
Τὸν 40 αἰ. ὥμως, ἡ ποινὴ φαίνεται νὰ ἄλλαξε καὶ νὰ ἔγινε ιδιαίτερα αύστηρη. Νά τι λέει σχετικά ὁ Αἰσχίνης:

«Ορίζει (ἡ νομοθεσία), ὅτι πρέπει νὰ καταγέλλονται οἱ προαγωγοί, γυναῖκες ἢ ἄντες, καὶ ποιεῖ ἀπὸ αὐτοὺς κηρύσσονται ἔνοχοι, νὰ καταδικάζονται σὲ θάνατο, γιατὶ, ἐνώ ἔκεινοι που ἦθελαν νὰ διαμρήσουν διατάξουν καὶ ντρέπονται νὰ τὸ προτείνουν στους ἀλλούς, οἱ προαγωγοὶ τὴν διανοτιά τους τὴν κάνουν ἐπιχείρηση καὶ ὅντι ἀμοιθῆς μεσολαβούν καὶ τους φέρουν σ' ἐπαρφή.»

(Αἰσχ. κ. Τιμ. § 184)

Ἡ αἵμοτιξία

Ἡ αἵμοτιξία γενικά δέν ἀπαγορεύοταν στὴν Ἀθηναῖο ἀπὸ κάποιο συγκεκριμένο νόμο, μά οἱ σεξουαλικές σχέ-

6. Ἀπὸ ἔνα σκύφο. Ἐνας σάτυρος καταδικεῖ μια μαινόντα.

